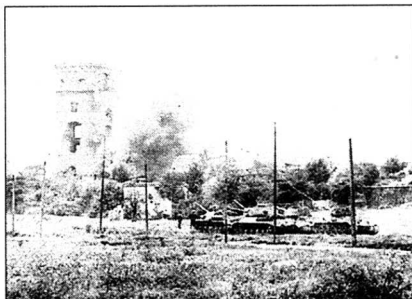

av Ostpreussen

En stadssymbol i graven. Königsbergslottet utsattes för aggressiva brittiska flyngangrepp under andra världskriget. Här sprängs resterna av byggnaden.

de kommer över, hur sprängkåta tonåringar likt vargar kastar sig över både sjuksköterskor och patienter och hur staden brinner och slottsdammen fylls av lik.

Men den innerligt troende Lehndorff noterar också om någon ryss eller ryska uppträdde mänskligt och ger en relativt positiv bild av polackerna. En del av dem fick också smaka på Röda arméns brutalitet. (I min västpreussiska by gjorde rödarmister ingalunda skillnad på om den de mördade var tysk eller polack och de våldtog även polskorna.)

Bortglömda katastrofer

Lehndorff var för övrigt nära släkt med en ostpreussisk godsägare, som avrättades i Berlin-Plötzensee efter 20 juli-attentatet. Många preussiska adelsmän blev intensiva motståndare till Hitler, även i Ostpreussen. Det kan man bland annat läsa om i Marion Gräfin Dönhoffs minnen från hennes barndom på ett ostpreussiskt herresäte, en inte helt trovärdig skildring av en patriarkalisk idyll med idel anständiga junkerfamiljer.

Grevinnan Dönhoff lämnade Ostpreussen ridande på en trakehnerhäst. Så stillfull var inte den gemena ostpreussaren sorti. Många dog under flykten mot kusten och båtarna som skulle västerut från det inneslutna Ostpreussen. Dessutom omkom, som Landin nämner, tusentals flyktingar på fartyg som träffats av ryska projektiler. Passagerarfartyget Wilhelm Gustloff sänktes med 7 000 döda, med Steubens drunknade 3 000. Och nära 7 000 flyktingar följde med transportfartyget Goya i djupet.

När man talar om sjöolyckor av detta slag, nämns bara Estonia eller Titanic. Gustloff-, Steuben- och Goya-katastroferna räknas inte, fastän betydligt fler människor omkom. De ägde ju rum under krig, säger man, som om havets offer under fred har högre människovärde än de

under krig!

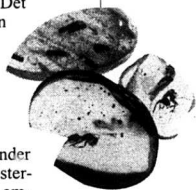
George Bernard Shaw klandrade på sin tid romantiseringen av Titanic-katastrofen, en tradition som fortfarande gör sig gällande. De tyska flyktingfartygens öde saknar all romantik. Med ett undantag: historien om det försvunna bärnstensrummet, en enastående gåva från Peter den store till den preussiske kungen och betraktat som ett av världens underverk.

Den berömda salen fanns under kriget på Königsbergs slott, och förmodligen smalt den helt enkelt ner under hetan från det intensiva brittiska flyngangreppet. Därutöver florerar ett dussintal teorier om rummets öde, från att nazisterna skulle ha gömt det i en igenmurad grotta i Härzbergen till att dess delar skulle ha dolts i lastrummet på Wilhelm Gustloff. Den senare tesen har tilltalat mindre seriösa dykare, som dock inte funnit något.

I dagens Kaliningrad försöker man i viss mån återknytta till det tyska förflutna. Redan när slottsruinen revs i slutet av 1960-talet, skedde det med protester från den sovjetiska befolkningen. Sedan har Kants försvunna byst ersatts med en ny, därför att Kant tillhör de accepterade filosoferna i det marxistiska historiedogmat. Efter Sovjetunionens sönderfall har Ostpreussen bytt sin forna roll som tysk enklav till att vara en rysk.

Fortfarande är området av militärstrategiskt intresse för ryssarna, men invånarna vill gärna etablera ett europeiskt Hongkong. För det saknas nog förutsättningar. Kaliningradprovinsen präglas i än högre grad än det ryska moderlandet av mafiosi, social misär, knarkmissbruk och hiv-smitta, en inte särdeles lockande miljö för seriösa investerare från väst.

Det finns få områden i Europa vars framtid är så oviss

Strindbergstornet. På Drottninggatan 85 hyllades Strindberg av Stockholms arbetarekommun på sin sista födelsedag den 22 januari 1912.

Ett murrigt icke-monument

Från Blå tornet kvaddade titanen både Hedin och Heidenstam. Göran Hägg känner igen en ungarlars arbetslya.

Man har köpt till och utvidgat med föreläsningssalar och utställningslokaler i grannvåningen. Men annars är Strindbergsmuseet i Blå tornet (som numera är gulaktigt) på Drottninggatan 85 i Stockholm ett av de författarhem som har mest autentisk stämning.

Svenska tempel 4

Strindberg bodde verkligen här från den 11 juli 1908 till sin död den 14 maj 1912, arbetade hela tiden och åstadkom flera av sina mest berömda texter på platsen. Sekelskifteskänslan i möbler, tapeter och pinaler är så påtaglig att vi helst inte vill undersöka graden av äkthet. Autentiska föremål tycks ha återskaffats. Framför allt är upplevelsen av Strindberg och Strindbergsmiljö så extrem.

En bekant passade på att som souvenir stjäla ett (modernt) häftstift från anslagstavlan, men drabbades av sådan hämnd från makterna att han blev tvungen att under komplicerade ceremonier oskadliggöra föremålet och kasta det i havet.

Ockulta dagboken har mycket att berätta i den vägen från lokalen.

Rummen är små. Sovrummet murrigt med något av bivack över sig och den där brungula tonen som försvann från svenska hem så sent som kring 1950. Matrummet är utan krukskåp. Så ser det ut hos flitiga ungarlar och fränkskilda män. Den sorten som i en annan samhällsklass har en sönderplockad motor på köksbordet. Men här fanns inte ens något kök. Mat lagades inte. Den beställdes och levererades på bricka från familjen Falkner i våningen ovanför. Här jobbas det på heltid! Skrivbordet är iordningställt som mästaren ville ha det, med pennorna minutiöst ordnade på sina platser.

Ett skrifternas tempel

Det är som sagt också ett faktum att härifrån utgick skrifter som skakade Sverige. De sista historiedramerna och *Stora landsvägen*. Men framför allt de tidningsartiklar som blev *Tal till svenska nationen* och satte i gång Strindbergsejden. Den ockulte profeten återfann sin gamla roll som folktribun, förenade sig med den framväxande socialdemokratien, krossade Heidenstam och återtog den ställning han sen dess behållit som den ledande, mönsterbildande svenske storskriftställaren.

Här hyllades han på sin sista födelsedag den 22 januari 1912 av en väldig demonstration anordnad av Stockholms arbetarekommun. Men till skillnad från Lagerlöf och Heidenstam har han alltså inte byggt något monument över sig. Trots att han de allra sista åren fick det relativt gott ställt genom försäljning av all upphovsrätt och en nationalinsamling.

Strindberg som är den mest minutiösa hemskildraren i dåtida svensk litteratur var aldrig någon särskilt bofast person. Men kanske just därför har vi ett av hans verkliga hem, som också var en arbetsplats, fängt in flykten vid hans för tidiga frånfalle. Något så unikt som ett författarhem som är ett författarhem. Eller åtminstone nästan.

GÖRAN HÄGG